

Sygn. akt V CSK 124/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa P. S.A. w W.

przeciwko W. Związkowi Wodociągów i Kanalizacji w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 5 listopada 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 października 2014 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd I instancji uwzględnił powództwo podwykonawcy, który na mocy porozumienia wstąpił w miejsce dotychczasowego podwykonawcy E. S.A., wytoczone przeciwko pozwanemu inwestorowi o zapłatę części wynagrodzenia zatrzymanego przez nieuczestniczącego w tym sporze wykonawcę H. tytułem kaucji gwarancyjnej udzielonej przez Raiffeisen Bank Polska SA. w postaci gwarancji bankowej na zlecenie poprzedniego podwykonawcy.

W ocenie tego Sądu, zatrzymana przez wykonawcę kwota stanowiła część wynagrodzenia należnego powodowi, ponieważ brak było podstaw do przyjęcia, że kaucja gwarancyjna pozostawała innym niż wynagrodzenie zobowiązaniem wynikającym z umowy.

Pozwany inwestor w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego zarzucił naruszenie art. 647¹ § 5 k.c. przez jego zastosowanie w sprawie, twierdząc, że zabezpieczenie jest odrębnym od wynagrodzenia elementem umowy. Apelujący akcentował, że wskazany przepis odnosi się wyłącznie do wynagrodzenia należnego podwykonawcy od wykonawcy, a tym samym wyłączona jest odpowiedzialność na podstawie tego przepisu pozwanego inwestora za inne niż wynagrodzenie zobowiązania wynikające z umowy.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację wyrokiem reformatoryjnym w ten sposób, że powództwo oddalił i orzekł o kosztach postępowania należnych za obie instancje stosownie do wyniku sporu. Sąd drugiej instancji zaaprobował jako niewadliwe ustalenia faktyczne, przyjął je za własne i oparł na nich swe rozstrzygnięcie.

W ocenie tego Sądu dla oceny zaistnienia odpowiedzialności inwestora na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. przesądzające znaczenie ma ustalenie charakteru kaucji gwarancyjnej. Uznał Sąd odwoławczy, że z § 8 umowy zawartej z podwykonawcą wynika, że kaucja gwarancyjna została utworzona przez „zatrzymanie” przez wykonawcę części wynagrodzenia należnego powodowi, na które to „zatrzymanie” powód wyraził zgodę.

Sąd Apelacyjny zarazem stwierdził, że powód uzyskał całe należne mu od wykonawcy wynagrodzenie, także w zakresie dochodzonej w tym postępowaniu kwoty, która została „uiszczona”, choć faktycznie nastąpiło to przez „zaliczenie” tej części wynagrodzenia na poczet kaucji gwarancyjnej.

W konsekwencji takiej oceny Sąd odwoławczy uznał brak podstaw dla przyjęcia odpowiedzialności strony pozwanej na podstawie art. 647¹ § 5 k.c., ponieważ roszczenie powoda o zapłatę wynagrodzenia zostało w całości spełnione, część w drodze zapłaty, a część poprzez umowne potrącenie. Jednocześnie Sąd drugiej instancji stwierdził także, że kwota dochodzona w tej sprawie została zatrzymana jako kaucja gwarancyjna w oparciu o odrębną umowę i tym samym nie może być poczytywana jako część wynagrodzenia, a za zapłatę tylko wynagrodzenia pozwany inwestor odpowiada na podstawie art. 647¹ § 5 k.c.

Powołując się na dotychczasowe swe stanowisko Sąd Apelacyjny stwierdził, że nie zaaprobował stanowiska Sądu I instancji, iż dochodzona przez powoda należność stanowi niewypłaconą mu część wynagrodzenia, ponieważ powód domagał się zwrotu od inwestora kwoty kaucji gwarancyjnej, a odpowiedzialność inwestora na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. została ograniczona wyłącznie do wypłaty wynagrodzenia, co przesądza o braku przesłanek do uwzględnienia powództwa.

Strona powodowa zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, opierając skargę kasacyjną na obu podstawach kasacyjnych.

Zarzuty naruszenia prawa materialnego obejmują błędną wykładnię art. 647¹ § 5 i art. 647¹ § 6 k.c. przez uznanie, że kwota zatrzymana z wynagrodzenia na poczet zabezpieczenia nie stanowi części wynagrodzenia, co powoduje uniknięcie przez inwestora ponoszenia odpowiedzialności solidarnej na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. Zarzut niewłaściwego zastosowania art. 498 k.c. uzasadniono brakiem dokonania przez strony potrącenia, natomiast zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. uzasadniono niewłaściwą wykładnią oświadczenia woli dokonaną niezgodnie z jego przesłankami i w konsekwencji nieprawidłowe przyjęcie celu stron wynikającego z ich umowy.

Zarzuty błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 647¹ uzasadniono uznaniem tego przepisu za podstawę zawarcia osobnej umowy kaucji gwarancyjnej, gdy istotą tego przepisu jest ochrona podwykonawców.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej strona skarżąca zarzuciła naruszenie art. 299 k.p.c. przez nieprzesłuchanie strony powodowej i interpretowanie postanowień umownych bez poznania woli stron w tym zakresie.

Powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku przez wydanie orzeczenia reformatoryjnego uwzględniającego powództwo w całości, a ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Z kolei strona pozwana w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie i o zasądzenie od powoda kosztów postępowania kasacyjnego, akcentując w uzasadnieniu tej odpowiedzi literalną wykładnię art. 647¹ § 5 k.c., jako sprowadzającą się do ograniczenia solidarnej odpowiedzialności inwestora jedynie do zapłaty wynagrodzenia za wykonane roboty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nietrafnym okazał się zarzut naruszenia art. 299 k.p.c. uzasadniony nieprzesłuchaniem strony powodowej i interpretowaniem postanowień umownych bez poznania woli stron.

Skarżący nie wskazuje bowiem w skardze kasacyjnej żadnych faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, które zostały niewyjaśnione po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku, a są to ustawowe przesłanki zarządzenia przez sąd przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron na podstawie art. 299 k.p.c. Poznanie rzeczywistej woli stron w wyniku dokonania prawidłowej interpretacji postanowień umownych nie stanowi wyjaśniania faktów, czego wymaga art. 299 k.p.c. dla jego zastosowania. Ponadto dokonanie wykładni oświadczeń woli stron umowy jest także możliwe z zastosowaniem adekwatnych do tego celu instrumentów przewidzianych w art. 65 § 1 i 2 k.c., bez potrzeby każdorazowego dopuszczania na podstawie art. 299 k.p.c. dowodu z przesłuchania stron, a tym bardziej z przesłuchania tylko jednej ze stron.

Wobec braku uzasadnionych podstaw do uwzględnienia zarzutu mieszczącego się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, oceny zarzutów naruszenia wskazanych w skardze przepisów prawa materialnego należało dokonać z uwzględnieniem stanu faktycznego przyjętego przez Sąd odwoławczy za podstawę rozstrzygnięcia.

Rację ma strona skarżąca, że umowa zawarta przez wykonawcę z podwykonawcą robót budowlanych nie może zawierać takich postanowień, które ograniczałyby możliwość zastosowania wynikającej z art. 647¹ § 5 k.c. solidarnej odpowiedzialności inwestora i wykonawcy za zapłatę podwykonawcy wynagrodzenia za wykonane przez niego roboty budowlane. Ustawodawca jednoznacznie wprowadził w art. 647¹ § 6 k.c. sankcję nieważności takich postanowień umownych, które byłyby odmienne od przewidzianych w całym art. 647¹ k.c. norm bezwzględnie obowiązujących, a więc naruszałyby także i wynikającą z art. 647¹ § 5 k.c. szczególną ochronę prawną wynagrodzenia należnego podwykonawcy za wykonane roboty budowlane (wyrok SN z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 91/12, niepubl.; uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 36/06, OSNC 2007/4/52).

Stanowisko Sądu Apelacyjnego, że zatrzymana przez pozwanego inwestora kwota tytułem kaucji gwarancyjnej nie stanowi części należnego powodowi wynagrodzenia, a w konsekwencji, że nie zaistniały przesłanki do uwzględnienia powództwa na podstawie art. 647¹ § 5 k.c., uznać należy za stanowisko co najmniej przedwczesne, ponieważ ocena prawna w tym przedmiocie jest wysoce niejednoznaczna (s. 8 i 9 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Rację ma strona skarżąca, że strony umowy nie użyły w § 8 umowy sformułowania „kaucja gwarancyjna”, a tymczasem Sąd Apelacyjny przyjmuje, że w § 8 umowy zastrzeżono utworzenie kaucji gwarancyjnej, przewidując najpierw, że część wynagrodzenia została uiszczona powodowi przez jej zaliczenie na poczet kaucji gwarancyjnej, by następnie zaraz stwierdzić, że zatrzymana kaucja gwarancyjna nie może być poczytywana jako część wynagrodzenia, za zapłatę którego pozwany ponosi solidarną odpowiedzialność na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. Z kolei w końcowej części uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny

wręcz zanegował już stanowisko Sądu I instancji, że dochodzona przez powoda należność stanowi niewypłaconą mu część wynagrodzenia.

Tymczasem z postanowień § 8 ust. 1 i 2 umowy wynika *expressis verbis*, że strony zastrzegły wniesienie przez podwykonawcę zabezpieczenia w formie gwarancji bankowej w wysokości - określonej w umowie na poziomie 10% - części należnego mu wynagrodzenia brutto, którą w określonych w umowie sytuacjach, zamawiający uprawniony będzie zatrzymać z wystawionych przez podwykonawcę faktur VAT w kwocie stanowiącej równowartość 100% zabezpieczenia.

Co prawda, postanowienia umowne określające sposób zabezpieczenia roszczeń zamawiającego nie należą do elementów przedmiotowo istotnych umowy o roboty budowlane, jednakże w judykaturze wyrażono trafne stanowisko, które skład orzekający w niniejszej sprawie podziela, że udzielenie zabezpieczenia należytego wykonania robót może nastąpić poprzez przyzwolenie zamawiającemu na niewypłacenie części wynagrodzenia (wyrok SN z dnia 19 stycznia 2011 r., V CSK 204/10, niepubl.). Ustalenie więc *ad casu* charakteru prawnego i kwalifikacji kwoty udzielonego w taki sposób zabezpieczenia uzależnione jest zatem od wykładni treści postanowień umowy i ustalenia rzeczywistej woli stron, a więc wymaga oceny zwłaszcza postanowień § 8 umowy zawartej z podwykonawcą, z uwzględnieniem przesłanek i kryteriów dokonania takiej oceny określonych w art. 65 § 2 k.c. co do charakteru (statusu) kwot podlegających zatrzymaniu w razie wystąpienia przesłanek korzystania przez uprawnionego z ustanowionego zabezpieczenia.

Zarzut skargi kasacyjnej naruszenia przepisu art. 65 § 2 k.c. przez jego niezastosowanie okazał się więc uzasadniony, zważywszy zwłaszcza na wewnętrzną sprzeczność ocen prawnych wyrażonych na s. 8 i 9 uzasadnienia zaskarżonego wyroku, skutkującą brakiem dokonania jednoznacznej kwalifikacji charakteru kwoty zatrzymanej tytułem zabezpieczenia, a mianowicie raz kwalifikowanej jako stanowiącą część wynagrodzenia, a innym razem jako niemającej takiego charakteru.

Rację ma także strona skarżąca, że uprawnienie stron umowy do zastrzegania określonych, w ramach swobody kontraktowej, sposobów zabezpieczeń nie może prowadzić do wyłączenia albo ograniczenia prawnej

ochrony wynagrodzenia należnego podwykonawcom za wykonane przez nich roboty budowlane, a przewidzianej przepisami art. 647¹ § 5 i § 6 k.c.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c.

kc